

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗЕД

Разумна Аліна

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ВЭД

Разумная Алина

FEATURES OF THE RISK MANAGEMENT OF FOREIGN TRADE ACTIVITIES

Alina Razumnaya

У практиці господарювання країн із ринковою економікою знаходить повне підтвердження факт, що присутність ризику в діяльності вільних суб'єктів ринку з метою одержання максимально можливих результатів є складовою їх стратегії і тактики.

Наукова розробка правил економічної та соціальної поведінки системи управління підприємством в умовах ризику на ринку, обґрунтування оптимальної управлінської стратегії, що дозволяє усунути негативні наслідки зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування, набувають особливої актуальності.

Для того, щоб зменшити вплив ризиків, нейтралізувати негативні результати такого впливу на діяльність підприємства, виявити можливі наслідки для підприємства у ризиковій ситуації, потрібно весь час оновлювати арсенал методів, моделей, підходів до управління ризиками на підприємстві.

В практике хозяйствования стран с рыночной экономикой находит полное подтверждение факт, что присутствие риска в деятельности свободных субъектов рынка с целью получения максимально возможных результатов является составной их стратегии и тактики.

Научная разработка правил экономического и социального поведения системы управления предприятием в условиях риска на рынке, обоснование оптимальной управленческой стратегии, позволяющей устранить негативные последствия внешних и внутренних факторов функционирования, приобретают особую актуальность.

Для того, чтобы уменьшить влияние рисков, нейтрализовать негативные результаты такого влияния на деятельность предприятия, выявить возможные последствия для предприятия в рискованной ситуации, нужно все время обновлять арсенал методов, моделей, подходов к управлению рисками на предприятии.

In the practice of managing market economies is fully confirmed the fact, that the presence of risk in the activity of the free market participants, to obtain the best possible results, is part of their strategy and tactics. Scientific development of the rules of economic and social behavior of the enterprise management system at risk in the market, the rationale for the optimal management strategy to eliminate the negative effects of external and internal factors of operation, take on special relevance.

In order to reduce the impact of risks, to neutralize the negative results of such an effect on the activity of the enterprise, identify the possible consequences for enterprises in the risk situation, you need all the time to update the arsenal of methods, models, approaches to risk management across the enterprise.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, управління ризиками, нейтралізація, ринкові відносини, методи, способи

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, управление рисками, нейтрализация, рыночные отношения, методы, способы

Key words: foreign trade, risk management, neutralization, market, methods, ways

Постановка проблеми. Щоб вижити в умовах ринкових відносин, потрібно зважуватися на впровадження технічних нововведень і на сміливі, нетривіальні дії, а це підсилює ризик. Для будь-якого виду бізнесу важливим є не запобігання ризику взагалі, а передбачення й зниження його до припустимого рівня.

Комерційна, підприємницька діяльність на зовнішньому ринку неминуче пов'язана з ризиками, що загрожують різним майновим інтересам учасників зовнішньоекономічної діяльності. Ризики – це можливі несприятливі події, що можуть відбутися,

і в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема невизначеності та ризику у діяльності підприємств займалися українські та зарубіжні вчені: Береза І.В., Бузько І.Р., Глухова В.В., Козелецький Ю., Лімітовський М.А., Перерва П.Г., Дж. Рогер, Пономаренко О.М., Пушкар О.І., Ланге О., Розенберг М.Г., Роджерс Ф., Фішер С., Юрма У. та інші. В працях цих авторів розглянуто загальні ризики підприємницької діяльності, подано класифікації за видами ризиків, наведено характеристики методів їх вимірювання, управління, моделювання та зниження.

Однак поза увагою лишаються ризики зовнішньоекономічної діяльності.

Мета даної статті полягає в аналізі теоретичних підходів управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства, визначенні чинників ризику як засобу мінімізації впливу несприятливих умов на діяльність підприємства, а також розробці

практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи управління ризиками ЗЕД підприємства.

Виклад основного матеріалу

Ризики у зовнішньоекономічній діяльності - збитки для учасника ЗЕД. Схема класифікації ризикоможливі несприятливі події, які можуть статися і в ків представлена на Рис. 1: результати яких можуть виникнути збитки, майнові

Рис. 1 Схема классификации рисков в ВЭД предприятия

Управління ризиком - це процес змен- - вибір методів впливу на ризик при оцінці їх шення або уникнення збитків у разі створення або порівняльної ефективності; настання ризикових подій. - формування стратегії управління всім ком

Основні етапи процесу управління ризиком, плексом ризиків підприємства; представлені на рис.2: - безпосередній вплив на ризик; - аналіз ризику; - контроль і коригування результатів процесу управління.

Рис. 2 Загальна схема процесу управління ризиком

Політика учасника ЗЕД щодо потенційних 1. Виключення ризиків - це відмова від здійснення будь-яких дій, пов'язаних з можливістю появи ризиків у ЗЕД.

2. Прийняття ризиків означає, що підприємство 4. Передача ризиків означає, що підприємство бере на себе відповідальність за проведення

відповідальність за ризики своєму зовнішньоекономічній операції та ризики, пов'язані партнеру або третій особі, з нею.

3. Зменшення ризиків - це прийняття рішень, які дають змогу знизити рівень витрат від прийнятих ризиків.

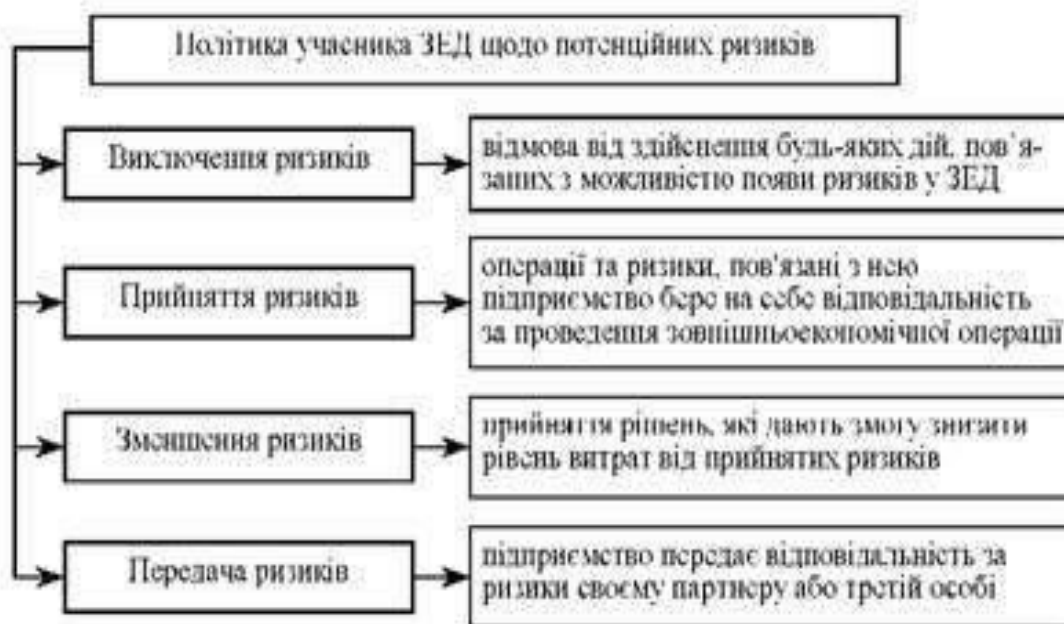

Рис. 3. Різновиди ведення політики ЗЕД щодо потенційних ризиків

Більшість рішень про уникнення ризику застосовується на стадії прийняття рішень. При цьому треба мати на увазі, що:

- уникнення можливих ризиків може бути просто неможливо; зокрема, що стосується ризиків цивільної відповідальності;

- уникнення одного ризику може призвести до виникнення інших;
- можливий обсяг прибутку від заняття певною діяльністю може значно перевищувати можливі втрати.

Однак важко уникнути ризику загалом, значну його частину фірмі доводиться приймати на себе. Прийняття ризику на себе може бути двох видів:

- 1) заплановане прийняття ризиків;
- 2) незаплановане прийняття ризиків. [1]

Ризиками ЗЕД підприємств можна управляти, тобто використовувати різні виміри, що дозволяють деякою мірою прогнозувати настання ризикової події і вжити заходи по зниженню чи запобіганню ризику. Принципи управління ризиками включають:

1. Виділення ризиків, що належать до першочергового вирішення. Найважливішим критерієм визначення таких ризиків є можливий максимальний збиток по ним.

2. Оцінку імовірності настання ризику і розміру можливого збитку. При високій імовірності ризику страхування не є найкращим варіантом захисту, тому що страхування найбільш доцільне, коли існує мала імовірність страхової події і досить велика імовірність збитку.

3. Оцінку передачі ризиків з урахуванням співвідношення між страховою премією і страховою сумою. Збиток від ризику не потрібно приймати, якщо розмір збитку відносно великий у порівнянні з зеконмленою премією [2]

Головна проблема управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємства полягає в управлінні тими ризиками, настання яких не залежить від зусиль підприємств. Можна виділити такі групи методів, спрямованих на зменшення можливих збитків, що викликані цими ризиками:

1. Страхування, тобто використання різних видів полісів, договорів страхування.

2. Хеджування як метод використання біржових ф'ючерс-них контрактів і опціонів.

3. Застосування різних форм і методів розрахунково-кредитних відносин, що зводять до мінімуму ризик неплатежу за поставлені товари, або неотримання товарів проти їх сплати.

4. Аналіз і прогнозування кон'юнктури (попиту, пропозиції, ціни) на зовнішньому ринку, планування і своєчасна розробка заходів з метою уникнути можливих збитків, викликаних несприятливими кон'юнктурними змінами.

5. Інші методи. Серед методів управління ризиками у ЗЕД значна увага приділяється страхуванню. Страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств — це міжнародні економічні відносини з захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання протягом періоду, в якому відбуваються певні події (страхові випадки), за рахунок майнових коштів, що формуються зі сплачених ними внесків (страхових премій). У процесі страхування зовнішньоекономічних відносин

беруть участь два суб'єкти: страхувальник та страховик.

Страховик — юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, яка має державний дозвіл (ліцензію) на проведення операцій страхування. Страхувальник — юридична чи фізична особа, яка має страховий інтерес і вступає у взаємини зі страховиком на підставі чинного законодавства або двосторонньої угоди про страхування. Страховик має право створювати і витратити кошти страхового фонду. Страховиками можуть виступати державні страхові організації, акціонерні страхові товариства, товариства взаємного страхування і перестрахування.

Для засвідчення укладеної угоди страховик надає страхувальнику страхове свідоцтво (поліс), в якому вказуються правила страхування, перелік страхових ризиків, розмір страхової суми і страхової премії (внеску), порядок зміни і припинення дії договору, інші умови, що регулюють відносини сторін. Страхування зовнішньоекономічної діяльності означає страхування ризиків, які виникли в ході її здійснення, і є комплексом різновидів страхування, що забезпечують захист інтересів вітчизняних і зарубіжних суб'єктів господарювання в міжнародному співробітництві.[3]

Хеджування дозволяє мінімізувати фінансові витрати учасників біржової торгівлі шляхом одночасного укладання форвардної та ф'ючерсної угоди на однаковий обсяг однакового товару.

Застосування різних форм і методів розрахунково-кредитних відносин у ЗЕД впливає на діяльність підприємства при отриманні та сплаті кредитів, позик. Від правильності застосування форм і методів залежить діяльність підприємств без ризиків.

Аналіз і прогнозування кон'юнктури на зовнішньому ринку відіграє важливу роль у ЗЕД, тому що від правильного планування і своєчасної розробки заходів уникають від можливих збитків, викликаних несприятливими кон'юнктурними змінами.

Таким чином, державну політику слід направляти на розвиток методів мінімізації наслідків ризиків та їх попередження.

Відповідно до Закону України від 16 квітня 1991 року «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами (п.8 ст.

1). Здійснення ЗЕД пов'язане з необхідністю приймання ризикованих рішень, тобто таких, які не гарантують повне виконання її цілей. На сьогодні 80% суб'єктів господарської діяльності в країнах світового співтовариства здійснюють зовнішньоекономічні операції, що пов'язано з

великою кількістю ризиків. В ЗЕД нараховується близько 150 видів ризиків [4].

При проведенні ЗЕД суть управління ризиками зводиться до досягнення такого становища, коли ризик можна вважати прийнятним і виправданим. Для цього потрібно вміти робити оцінки ризикам з метою вибору з них тих, які можна прийняти, якими можна управляти і від яких слід відмовитися.

У загальному вигляді систему методів оцінки ЗЕД слід поділити на дві групи: якісні методи оцінки та методи кількісного аналізу [5]. Більшість дослідників, що займаються даною проблемою, відзначають, що якісний аналіз є найбільш складним етапом у загальному аналізі ризиків. Його головне завдання полягає у визначенні факторів ризику, виявленні напрямків діяльності й етапів, на яких може виникнути ризик. На етапі якісного аналізу встановлюються потенційні галузі ризику і після цього ідентифікуються всі можливі ризики.

Якісний аналіз ризиків ЗЕД здійснюється за такими основними напрямками:

1. Проводиться порівняння очікуваних позитивних результатів з можливими від цього наслідками. Наслідки рекомендується класифікувати за аналогією з можливими втратами на фінансові, матеріальні, часові, соціальні, збутові, екологічні та матеріально-психологічні.

2. Визначається вплив рішень, які приймаються на етапі розробки стратегії ЗЕД, на інтереси суб'єктів ЗЕД. Необхідність цього кроку є наслідком того, що при здійсненні ЗЕД потрібно враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін.[6]

В рамках кількісного аналізу робиться чисельне визначення міри окремих ризиків а також ризику всього обраного напрямку ЗЕД. Підприємство при цьому отримує можливість вибору конкретного напрямку діяльності, конкретного іноземного партнера виходячи з власних пріоритетів.

В даний час найбільш поширеними методами кількісної оцінки ризику є наступні.

1) Статистичний метод. Він застосовується у випадку, коли суб'єкт ЗЕД має в своєму розпорядженні значні обсяги статистичної інформації щодо питань, які його цікавлять, за n періодів часу. При використанні цього методу ступінь ризику виражається або ймовірністю можливих втрат, або середнім значенням (математичним очікуванням) найбільш ризикованої величини, або величиною середньоквадратичного відхилення від очікуваної величини.

2) Метод аналізу доцільності витрат. Сутність цього методу ґрунтується на факті, що витрати за кожним напрямом діяльності підприємства, а також по окремих її елементах, мають різну ступінь ризику. Наприклад, ступінь ризику витрат, пов'язаних з купівлею сировини, буде вище, ніж по витратах на заробітну плату.

3) Метод експертних оцінок. Цей метод носить більш суб'єктивний характер у порівнянні з іншими.

Суб'єктивність є наслідком того, що група експертів, яка займається аналізом ризиків, висловлює власне судження як щодо минулої ситуації, так і щодо перспектив розвитку.[7]

4) Аналітичний метод. Його можна звести до декількох взаємозалежних етапів:

- на першому етапі здійснюється підготовка аналітичної інформації;

- на другому етапі будуються діаграми залежностей вибраних показників від вихідних даних. Зіставляючи їх, можна виділити ті показники, які більшою мірою впливають на ЗЕД;

- на третьому етапі визначаються критичні значення ключових параметрів.

- на четвертому етапі на підставі отриманих ключових параметрів аналізуються можливі шляхи підвищення ефективності роботи фірми, а, отже, і шляхи зниження ступеня ризику, який визначається за одним з наведених методів.

5) Метод використання аналогів. Сутність цього методу полягає в тому, що при аналізі ступеня ризику визначеного напрямку ЗЕД доцільно використовувати дані про розвиток таких же або аналогічних напрямів у минулому.

При проведенні комплексної оцінки ЗЕД в умовах ризику необхідно не тільки встановити всі джерела можливих ризиків, але і виявити, які джерела домінують.

Висновки

Отже, зусилля керівництва суб'єкта господарювання мають спрямовуватися на те, щоб хоча б частково мінімізувати, компенсувати, попередити негативний вплив несприятливих чинників. З огляду на те, що ліквідувати чи обмежити вплив всіх ймовірних загроз неможливо, фінансово-господарська діяльність підприємства ведеться в умовах прийняттого ризику – досягнення умов, за яких можливі збитки чи втрати внаслідок несприятливого розвитку подій є значно меншими, ніж можливі вигоди. Прийнятним є ризик і в ситуації, коли бездіяльність пов'язується з більшими збитками чи втратами.

Із метою покращення управління ризиками ЗЕД на підприємствах можна запропонувати комплекс інструментів ризик менеджменту, використовувати в ході проведення всіх етапів і стадій зовнішньоекономічної угоди, що дозволить більш гнучко управляти та опанувати ризиками зовнішньоекономічної діяльності. В даний час на підприємствах необхідно проводити дослідження, спрямовані на зниження суб'єктивності процесу прийняття рішень і підвищення його науковості, особливо при наявності фактору невизначеності. Науково обґрунтоване прийняття рішень допоможе менеджерам ЗЕД підприємств бути більш системним, а інструменти цього процесу допоможуть йому бути більш раціональним. На українських підприємствах моделювання рішень мало використовується, тому існує реальна необхідність у створенні моделей по

окремих видах прийнятих рішень, так, наприклад, по прийняттю рішень у сфері зовнішньої торгівлі, які б близько відображали дії основних елементів структури управління підприємством, загальних у рамках даного виду діяльності.[8]

Література

1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [Електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу:

http://pidruchniki.com/2003062553890/ekonomika/osoblivosti_upravlinnya_rizikami_zovnishno_eko_nomichniy_diyalnosti_29/04/2016

2. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб. — К.: Знання, 2008. — 271 с.

3. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства (2006) 15.1. Ризики в ЗЕД та їх страхування [Електронний ресурс]- Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/54/3969.html> 29/04/2016

4. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.

5. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 181 с.

6. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність / А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева. — Навч. посіб. / 2-ге вид. перероб. та доп. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 296 с.

7. Левченко М.О. Методи оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / М.О. Левченко // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 6. Т.3. — С. 190-194.

8. 1. Гутко Л.М. Досвід державної підтримки страхування ризиків/ Гутко Л.М.// Економіка АПК. —2009. —№10. —С.147-152

References

1. Foreign trade enterprises [electronic resource] - Access to the website:http://pidruchniki.com/2003062553890/ekonomika/osoblivosti_upravlinnya_rizikami_zovnishnoekonomichniy_diyalnosti_29/04/2016

2. Szegdy AV, MV Holovanenko Risks in business: assessment and management: teach. guidances. - K.: Knowledge, 2008. - 271 p.

3. Foreign trade enterprises (2006) 15.1. Risks in foreign trade and their insurance [electronic resource] - Access to the property: <http://library.if.ua/book/54/3969.html> 29/04/2016

4. Vitlinsky VV Velykoivanenko GI Ryzikolohiya in economics and business. - K.: KNEU, 2004. - 480 p.

5. Vnukovo NM, VA Smolyak Economic evaluation of the risk of enterprises: problems of theory and practice. - H.: WA "INZHEK", 2006. - 181 p.

6. Rumyantsev AP Rumyantseva NS Foreign trade / AP Rumyantsev, NS Rumiantsev. - Training. guidances. / 2nd ed. revised. and add. - K.: Center of educational literature, 2012. - 296 p.